

ארבע כוסות

1- תלמוד בבלי - פסחים דף צט ע"ב:

משנה ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפתחו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוץ:

רש"י שם:

ארבע כוסות - כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא:

רש"י דף קת:

ארבע כוסות - שלשה כנגד שלשה כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגומר, ורביעי ברכת המזון:

מה הסתירה בין רש"י על המשנה לרש"י בדף קח? נסה ליישב ע"פ המקורות הבאים.

2- פסחים דף קח ע"ב:

ואמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בארבע כוסות הללו שאף הן היו באותו הנס אמר רב יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צרי שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבני ולבני ביתו יצא שתאן חי יצא אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבו אחת רב אמר ידי יין יצא ידי ארבעה כוסות - לא יצא.

רש"י שם:

בבת אחת - עירה ארבעתן לתוך כוס אחד: ידי יין יצא - ששתה ארבעה כוסות: ידי חירות לא יצא - כלומר אין זו מצוה שלימה:

רשב"ם:

בבת אחת - עירה ארבעתן בתוך כוס אחד כך פירש רבנו שלמה ולא נהירא דאפילו שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא למעוט פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד חשוב כוס אחד וני"ל דהכי פירושו בבו אחת שלא על סדר משנתנו אלא שתאן רצופים:

ידי יין יצא - ששתה ארבע כוסות:

ידי יין יצא - משום שמחת יו"ט כדתניא לקמן ושמחת בחגך במה משמחו...:

נסה ליישב קושית הרשב"ם על רש"י בד"ה בבת אחת.

שתאן בבת אחת ידי יין יצא ידי ארבע כוסות לא יצא - כיצד מפרש רש"י? מה קשה על פירושו? וכיצד ניתן ליישבו?

3- פסחים דף קט ע"ב:

ולא יפתחו לו מארבעה: היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי ולא יקנה תרי ולא יעשה צרכיו תרי אמר רב נחמן אמר קרא ליל שמרים ליל המשומר ובא מן המזיקין רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא:

רש"י שם:

כוס של ברכת המזון - שהוא רביעי: מסורת הש"ס - {שלישי} - כצ"ל - כוס של בהמ"ז הוא רביעי או שלישי לפי רש"י?

מה הסתירה לכאורה בין דברי רבא במקור 3 לדבריו במקור 4? מדוע אין באמת סתירה?

5- ירושלמי - פסחים דף סח ע"ב:

מניין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגוי ולקחתי אתכם לי לעבד וגומר והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ארבעה כוסות של פרעה וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על כף פרעה ונתת כוס פרעה בידו וגוי... מהו לשתותן בכרך אחד מן מה דאמר רבי יוחנן הלל אם שמען בבית הכנסת יצא הדא אמרה אפילו שתיין בכרך אחד יצא.

מהי המחלוקת בין ר' יוחנן ורבי"ל בירושלמי באופן תקנת ארבע כוסות? כיצד רבא בבלי מאחד את שיטותיהם? העזר במקורות הבאים.

6- ירושלמי - מגילה פ"ג הל' ה' דף כה ע"ב:

רבי בא בשם רבי חייה בר אשי אין מפסיקין בין פורים לפרה רבי לוי בשם ר"ח בר חנינה אין מפסיקין בין פרה להחודש אמר רבי לוי סימניהון דאילין פרשתא בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין השלישי לרביעי לא ישתה:

7- תלמוד בבלי סוטה - דף ט:

דאי"ר חיינא בר פפא אין הקדוש ברוך הוא נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגוי איני!! והאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתת בימי משה ואחת ששתת בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה:

8- מהר"ל - גבורות ה' פרק ט':

ולפיכך הם ארבע כוסות כי הגאולה היא באה מעולם העליון לעולם הזה שהוא עולם הרבוי, וכל דבר שהוא בא מעולם הנבדל לעולם הזה יש בו רבוי מחולק לארבע, כי מספר זה הוא מספר הרבוי שהוא נגד ארבע צדדין המחולקים ואלו דברים הם ארבע לשונות של גאולת. וסוד הזה הוא מבואר בתורה (בראשית ב') ונהר יוצא מעדן להשקות וגוי ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים, שמוה מבואר לך כי כל דבר שבא מעולם הנבדל כמו הנהר שהוא יוצא מעדן להשקות הגן כשהוא בא אל עולם הטבע הוא עולם הרבוי, יפרד לארבעה ראשים כי זהו נגד הפירוד והרבוי שהוא בעולם הרבוי, ולפיכך הגאולה שבאה מעולם העליון הנבדל היה מתפרד לארבעה ראשים הם ארבע לשונות של גאולה...

9- בראשית - פרק ב' פס' י"ג:

- י- ונהר יצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים:
- יא- שם האחד פישון הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב:
- יב- ונהר הארץ הוא טוב שם הקדלח ואבן השהם:
- יג- ושם הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל ארץ כוש:
- יד- ושם הנהר השלישי תיגיס הוא ההלך סביב את אשור

10- השל"ה הקדוש - פסחים - מצה שמורה ה':

וכפי מה שמצאתי בדברי תלמידי הארי"ז ז"ל משמע, דארבע כוסות הם נגד חכמה ובינה וחסד וגבורה... והנה אלהים במילוי יין רוממות על החכמה, ולפי שהחכמה נקראת קודש, לכן בכוס שכנגדה בא הקידוש. ואלהים במילוי יין רוממות על הבינה, ולכן בה סיפור הגדה, כי היא קול עילאה דמינה קול ודיבור נפקי, וגם כי בה רמזו יציאת מצרים הנזכר בהגדה. ובג' כנגד החסד ודי' כנגד הגבורה, והג' והדי' שניהם שוים במילוי יין, רק שוד' בחינת יו"ט, וזה בחינת יו"ט, ולכן בין ג' לרביעי לא ישתה, ואלו ואלו דבר